

مزایا و معایب توقف مرحله دوم هدفمندی یارانه‌ها

دکتر محمدرضا رفعتی، کارشناس اقتصادی

هدفمندی‌سازی یارانه‌ها امری اجتناب‌ناپذیر بود که به دلایل سیاسی اجرای آن در دولتهای قبل محقق نگردید و اجازه داده شد تا فشارهای موجود متراکم گردد و تخلیه این فشارها مستلزم جهش‌های شدیدتر در قیمت‌ها باشد.

با اجرای مرحله اول هدفمندی‌سازی یارانه‌ها و کنترل مناسب بازار، این امید می‌رفت که مراحل بعدی این طرح طبق جدول زمانی مورد نظر انجام گیرد. اما اجرای ناقص این طرح در زمینه حمایت از تولید، مجادله بر سر سرعت هدفمندی‌سازی یارانه‌ها و کفایت منابع جهت پرداخت‌های مورد نظر، تشدید تحریم‌های اقتصادی، افزایش شدید نرخ ارز در بازار آزاد و افزایش شدید نرخ تورم و کمبودها و نااطمینانی‌های مقطعی در بازار اکنون این ایده را مطرح ساخته که در شرایط فعلی باید مرحله دوم هدفمندی را متوقف کرد.

اما مزایا و آسیب‌های این توقف چیست؟ مهمترین مزیت این توقف را می‌توان ممانعت از ورود شوک جدید بر هزینه‌های تولید و قیمت تمام‌شده کالاها، آن هم در شرایط تشدید تحریم‌های فعلی دانست که تنظیم بازار را به مراتب دشوارتر از مرحله اول ساخته است. طبعاً در این شرایط این احتمال وجود خواهد داشت که موج تورمی به سرعت بازار ارز را تحت فشار مضاعفی قرار دهد و دور جدیدی از تورم ناشی از واردات تامین شده با ارز آزاد را به کشور تحمیل نماید. شایان ذکر است که شیرینی دریافت یارانه‌های نقدی به ویژه در گروه‌های کم درآمد که مصرف‌کننده عمده حامل‌های انرژی نیستند و افزایش اولیه در قدرت خرید آنها، تا حدودی زیاد به واسطه تورم حاصل از افزایش قیمت ارز، تشدید تحریم‌ها و بهم خوردن تنظیم بازار در مورد برخی از کالاهای مصرفی آنها نظیر مرغ، تخم‌مرغ، لبنیات، گوشت، همراه با افزایش قیمت مسکن و نان، از بین رفته است و اگرچه این کاهش قدرت خرید تا حدود زیادی مستقل از مرحله اول هدفمندی‌سازی یارانه‌ها بوده است، اما در ذهن بسیاری از آنها این امر ناشی از هدفمندی شناخته شده و از حمایت اجتماعی از آن کاسته است. بنابراین، شاید بتوان مزیت دوم توقف این طرح را، جلوگیری از نارضایتی بیشتر مردم دانست.

مزیت دیگر توقف این طرح آن است که با کاهش قدرت خرید یارانه‌های پرداختی، انگیزه کار و تلاش که به واسطه کسب درآمد باد آورده در برخی از اقشار محروم، کاهش یافته بود، دوباره تقویت خواهد شد. همچنین، سرانه بودن این پرداختها می‌تواند تاثیر مثبتی بر نرخ زاد و ولد داشته باشد که با توقف آن، از افزایش این نرخ جلوگیری خواهد شد و از هزینه‌های آتی دولت در زمینه آموزش، بهداشت و ... برای آنها خواهد کاست.

مزیت دیگر این توقف را می‌توان عدم مناسب بودن شرایط فعلی دانست که در صورت کاهش تحریمهای اقتصادی و مالی این طرح می‌تواند با شوک محدودتری همراه باشد. باید توجه داشت که توقف این طرح همراه با تورم موجود باعث کاهش قدرت خرید دهکهای پایین خواهد شد و با کاهش تقاضا، تنظیم بازار در شرایط تحریم را تسهیل خواهد کرد، گرچه برفشارهای اقتصادی وارده بر آنها خواهد افزود.

در مقابل، توقف مرحله دوم هدفمندی یارانه‌ها دارای معایب متعددی است. اول، متوقف شدن این طرح به مثابه کاهش تدریجی قیمت نسبی حامل‌های انرژی است که به صورت یک ضدانگیزه برای اصلاح الگوی مصرف انرژی در بخش‌های تولید و خانوارها عمل خواهد کرد و رشد مصرف انرژی دوباره افزایش خواهد یافت که این امر مستلزم کاهش صادرات یا افزایش واردات این حاملها خواهد بود که در شرایط تحریم به هیچ وجه مطلوب نخواهد بود. دوم، تورم فعلی باعث کاهش قدرت خرید یارانه‌های پرداختی در مرحله اول هدفمندی خواهد شد و بهبود توزیع درآمد ناشی از آن تضعیف خواهد شد. سوم، با توقف این طرح، در قیمت‌های نسبی تحریف ایجاد خواهد شد که این تحریف، به تخصیص غیر بهینه منابع منجر خواهد گردید. چهارم، هرچه این فرآیند طولانی‌تر شود، انحراف قیمت‌ها بیشتر خواهد شد و اصلاح آنها در آینده دشوارتر خواهد بود.

منطق اقتصادی صرف به ادامه طرح هدفمندی اصرار می‌کند اما ملاحظات سیاسی و اجتماعی بر توقف آن. شاید راه حل بینابین این معما در راهکارهایی نظیر حذف پرداخت به چند دهک بالای درآمد در مرحله اول یا عدم افزایش قیمت حاملهای انرژی برای بخش تولید در مرحله دوم هدفمندی یارانه‌ها باشد که ضمن تاکید بر جدیت دولت در ادامه هدفمندی، شوک محدودتری در شرایط خطیر فعلی وارد می‌آورد.